

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายในการรวบรวมและวิเคราะห์องค์ความรู้เรื่องผ้าย้อมครามในสังคมและวัฒนธรรมของชาวผู้ไทในบริบทรัฐชาติ 3 ประเทศ ได้แก่ ไทย ลาวและเวียดนาม

จากการศึกษาพบว่า องค์ความรู้เรื่องผ้าย้อมครามใน 3 ประเทศ ยังคงดำรงอยู่ในกระแสของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมตลอดเวลา ซึ่งองค์ความรู้เกี่ยวกับผ้าครามแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ องค์ความรู้เรื่องการถักทอและการสร้างลวดลาย และองค์ความรู้เรื่องการย้อมคราม องค์ความรู้ประการแรกนั้นพบว่าทั้งในประเทศไทย ลาวและเวียดนาม มีวัฒนธรรมเรื่องการถักทอที่คล้ายคลึงกัน ทั้งในด้านกระบวนการทอ เทคนิคการทอด้วยกี่และวัตถุสียที่ได้จากฝ้าย ส่วนองค์ความรู้เรื่องการย้อมครามนั้น ปรากฏว่า ทั้งในประเทศไทย ลาวและเวียดนามมีรูปแบบการย้อมครามคล้ายคลึงกัน โดยมีวัตถุสียสำคัญคือครามและย้อมที่นำมาหมักให้ได้เนื้อครามแล้วนำไปผสมกับขี้เถ้าก่อนนำไปย้อม ส่วนเทคนิคการย้อมมีรายละเอียดที่แตกต่างกัน ซึ่งปัจจัยดังกล่าวมาจากสังคมและวัฒนธรรมแต่ละแห่งเกิดการเรียนรู้เรื่องการย้อมแตกต่างกัน

ด้านการฟื้นฟูผ้าย้อมคราม พบว่า การฟื้นฟูในประเทศไทยและลาวเกิดขึ้นเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2545 เป็นต้นมา การฟื้นฟูส่งผลให้ผ้าย้อมครามกลับคืนมามีชีวิตและเป็นผ้าที่ได้รับความนิยมของคนสมัยใหม่มากขึ้น เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อตลาดผ้าย้อมคราม จากเดิมที่เป็นผ้าของชาวบ้านสวมใส่สำหรับทำการเกษตรและดำเนินชีวิตประจำวัน กลายมาเป็นผืนผ้าสำหรับสวมใส่ของคนหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มข้าราชการ กลุ่มผู้ชื่นชอบผ้าครามในฐานะที่เป็นภูมิปัญญาของบรรพชน และกลุ่มนักเรียน การเปลี่ยนแปลงความนิยมในผ้าครามมาจากปัจจัยหลายอย่าง เช่น เอกลักษณะเฉพาะของผ้าย้อมคราม การส่งเสริมและผลักดันจากภาครัฐ การประชาสัมพันธ์คุณสมบัติของผลิตภัณฑ์ผ่านสื่อ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นกระบวนการทำผ้าครามให้กลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม ในทางตรงกันข้ามชาวผู้ไทในประเทศเวียดนามไม่ได้ผลิตผ้าครามเพื่อการค้า หากแต่ทอผ้าและย้อมผ้าด้วยครามเพื่อนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตและการประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต

คำสำคัญ

ผู้ไท/องค์ความรู้/ผ้าย้อมคราม/การทำวัฒนธรรมให้กลายเป็นสินค้า

Abstract

This research aimed to collect and analyze the knowledge of indigo dyed fabric in Phu Tai cultural contexts among three different countries: Thailand, Laos and Vietnam.

It was found that the traditional knowledge of indigo dyed fabric was sustained in the dynamic society of the present time. It was divided into two categories including: 1) the knowledge of weaving and pattern creation, and 2) the knowledge of fabric dyeing process using indigo.

First, the knowledge of weaving and pattern creation in all the three countries was similar in terms of weaving process, weaving techniques using looms, and the materials used which were mainly made of cotton. As for the fabric dyeing process using indigo, the same materials, Khram and Hom, were used for fermentation so as to obtain essence which would be mixed with ashes to produce different colors of indigo fabric. However, the dyeing techniques were different, which might have resulted from different ways of learning about dyeing process and their transmissions in each socio-cultural context.

The revival of indigo dyed cloth was initiated in Thailand and Laos approximately in 2002, The fabric has thenceforth gained more popularity, and its markets have consequently change. Traditionally, clothes made from this fabric were worn by folks during farming periods and daily life activities. However, at present, clothes made of this fabric are worn by various groups of people such as government officials, lovers of indigo dyed fabric as markers of their forefather's wisdom, and students. The changes in its popularity were caused by several factors, namely its uniqueness, its promotion and support from the public sector, and dissemination of indigo dyed fabric and its products through media, all of which could be regarded as the cultural commodification of indigo dyed fabric. Nevertheless, Phu Tai in Vietnam did not produce indigo dyed fabric for commercial purposes, only using it for making clothes for everyday life and for performing rituals.